

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

1999 m. rugsėjo 18 d.

Nr. 182 (34)

Saturday supplement September 18, 1999

No. 182 (34)

Lietuva jiems davė sparnus

Vytautas Peseckas

Steponą Darių prisimena jo paskutinis tiesioginis viršininkas, 4-tos eskadrilės vadas Leonardas Peseckas (1899-1976).

1933 m. liepos 15 d. rytą Kauno radijo stotis pranešė Lietuvai, kad lakūnai — Lietuvos karo aviacijos kapitonas Steponas Darius ir Amerikos lietuvis Stasys Girėnas iš Niujorko Floyd Bennet aerodromo lektuvu „Lituanica“ išskrido į Kauną. Lakūnai turėjo pasiekti Kauną liepos 17 dieną apie 2-3 val. ryto.

Buvau tuo laiku Siauliuose, kur prieš keletą metų su 4-tąja eskadrile buvau perkeltas į Zoknius. Zokniuose buvo įkurtas naujas karo aerodromas, pastatyti nauji angariai, kareivinės, lektuvų remonto dirbtuvės. Žinia apie Darių ir Girėno skridimą per Atlantą visą Zoknių karo aviacijos igulą supurtė kaip elektros srovė. Kpt. S. Darius, kad ir paleistas į atsargą, buvo 4-tosios eskadrilės skraidancio personalo sąrašuose.

Kitą dieną „Ansaldo“ nuskradai į Kauną. Kaune atradau tokią pat įtemptą nuotaiką kaip ir Zokniuose. Susitikau daug senų kolegų — aviacijos veteranų, kurie asmeniškai, kaip ir aš, pažinojo Darių dar iš senų laikų. Lietuvos karo aviacijos kūrimsi. Kartu gyvenome, kartu kasdien sparnas prieš sparno skraidėme, kartu lydėjome žuvusius draugus į Kauno kapines. Kalbėjo apie Darių, prisimindami senus nuotykius, bendrus išgyvenimus ore ir žemėje.

Istoje Lietuvos karo aviacijoje, apie kurią tada neretai išgirsdavai, jog ten žaidžiama su mirtimi, S. Darius 1923 m. vasarą baigė aviacijos karininkų kursą. Jau turėdamas teisę savarankiškai skraidyti lektuvu „Albatros B II“, jis buvo paskirtas eiti lakūno pareigas į 3-iąją eskadrilę. Jos branduolį tada sudarė karo lakūnai: eskadrilės vadas Stašaitis, pilotai Stanaitis, Garolis, Čemarka, Gavelis, Morkus, Reimontas, Damijonaitis, Nastaras. Eskadrilė buvo apginkluota pasenusiais žvalgybos lektuvais „Albatros“ ir LVG. Trečiojoje eskadrileje karo lakūno vardas buvo suteiktas ir S. Dariui. Jis skraidė gerai, buvo drašus. Į aviaciją ir skraidymus, būdamas išsilavinęs pilotas, S. Darius žiūrėjo rimtai, nors sąlygos buvo labai primityvios.

Lietuvos karo aviacijoje S. Darius tarnavo šiose eskadrilėse: mokomoji — 1922.I.7-1923.VI.23; 3-oji — 1923.VI.23 — 1925.VII.17; 1-oji — 1925.VIII.17 — 1925.XI.25; 4-oji 1925.XI.25 — 1927.V.4.

Jo skraidymo stažas — apie 400 valandų.

1923 m. vasarą pradėjome skraidyti naktį. Naktiniai skraidymai tada dar nebuvo lakūnams privalomi — galėjai eiti savanoriškai. Pirmųjų savanorių grupelėje kartu su keliais kitais lakūnais buvome S. Darius ir aš. Iš pradžių, kol kažkas sugalvojo aerodrome

užkurti laužus, skraidėme prie mėnulio šviesos. Paskui — panaudodami žiburius, kurie rodė aerodromo ribas ir tūpimo taką. Vėliau atsirado signalinės šviesos, prožektoriai, radijas. Kadangi lektuvai nebuvo pritaikyti skraidymams naktį, pilotas į kabiną pasiimdavo kišeninį žibintuvėlį, kad kartkartėmis apšviestų prietaisų lentos rodykles...

1925 metais už gerai atliktus naktinius skraidymus aviacijos viršininkas Darius, Garolį ir mane apdovanojo — leido skristi kelių dienų atostogoms į Klaipėdą. Tai buvo, berods, pirmas lietuvių lakūnų apsilankymas Klaipėdoje.

Kai S. Darių perkėlė į naujais naikintuvais apginkluotą 1-ąją eskadrilę, kurioje tarnavau nuo pat jos suformavimo, mes skraidėme kartu. Atrodo, ir dabar matau, kaip dvisparniai siaurais sparnais lektuvai, kurių liemenys stori lyg lydekų, pekliskai kaukdami vienas po kito leidžiasi į aerodromą: Kraucevičius, aš, Gavelis, Januškevičius, Narakas, Darius... Neilgai teko man džiaugtis naujais „Smolik 20“ lektuvais, kurie savo išvaizda, dideliu greičiu pralenkė visus iki šiol turėtus. Buvau paskirtas naujos, ką tik suformuotos, eskadrilės vadu.

Vos tik atvykęs į aviaciją, S. Darius tuoj suorganizavo anglių kalbos pamokas, supažindino mus su beisbolu ir net subūrė šio sporto šakos komandą. Kartą Žaliakalnyje rungtyniavome su atvykusia į Kauną estų komanda. Deja, beisbolas pas mus kažkodėl neprigijo, ir mūsų komanda greit iširo. Darius mokė mus taip pat ir bokso meno. Ir man teko, užsidėjus bokso pirštines, pasikumščiuoti su juo, tačiau nė vienas aviatorius prieš jį atsilaukiyti negalėjo. Jis buvo geras boksininkas. Vienu metu labai rimtai treniravo mechaniką Tarvydą, kuris, S. Dariaus nuomone, galėjo tapti pasaulio sunkaus svorio bokso čempionu.

1972 m. Stepono Dariaus sesuo Konstancija Katriona Stulpinienė, S. Dariaus dukterė, Nijolė Maštarienė padėjo valnika prie Dariaus ir Girėno paminklo Marquette Parke. Antrasis iš kairės: Edmundas Jasiūnas, dr. N. Maštarienė, K. Stulpinienė ir Vytautas Peseckas.

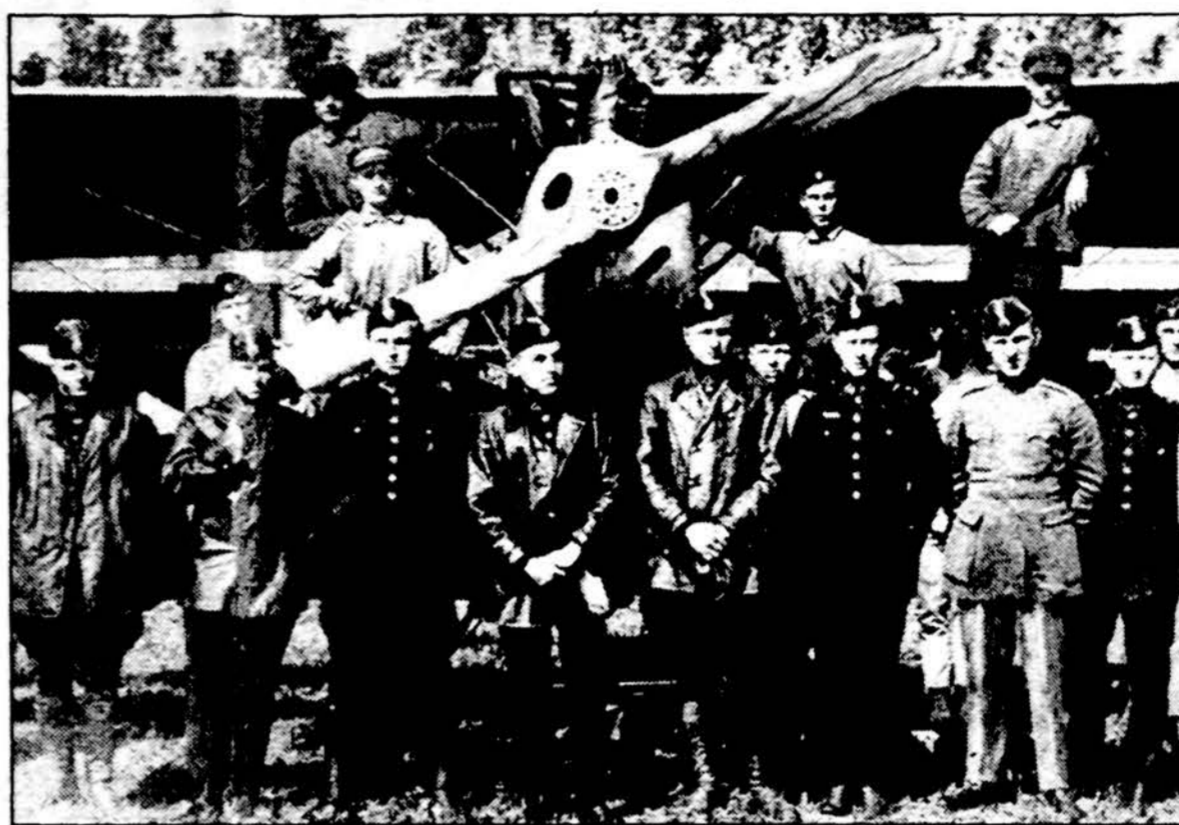
S. Darius matė, kad Lietuvoje jaunimas ieškojo poilsio ir pramogų prie kortų ir svaiginamųjų gėrimų prirūkytuose kambariuose. Jis spaudoje ir privatiuose pokalbiuose propagavo sportą, kaip priemonę pašalinti šias ydas. Po tarnybos jis kasdien skubėjo į Kauno miestą, kur su sportininkais praleisdavo savo laisvalaikį ir sekmadienius. Galima sakyti, kad S. Darius padėjo kurti Lietuvos sporto akmenį. Jis buvo vienas iš pirmųjų sporto organizatorių, futbolo rinktinės žaidėjas, krepšinio, ledo ritulio ir bokso pradininkas Lietuvoje.

Tarnyboje buvo uolus, sąžiningas, drausmingas. Jis buvo pavyzdžiu ne tik jaunesniesiems, bet ir vyresniesiems ginklo draugams. Jo veide visuo met žaidė šypsena. Jis buvo aukšto ūgio ir placių pečių, mėlynų akių, šviesiaplaukis. Užaugęs Jungtinėse Amerikos Valstijose ir dalyvavęs Pirmajame pasauliniame kare Europoje, turėjo platesnį akiratį negu mes — žali kaimo berniukai.

1927 metais vyr. ltn. S. Darius paprasė manęs išleisti metams nemokamų atostogų, kad galėčiau aplankyti motiną, brolių, seseris, kurių nematė septynerius metus. Prieš jam išvykstant atostogų, parašiau raportą aviacijos viršininkui gen. št. plk. ltn. S. Dariui suteikti aviacijos kapitono laipsnį.

Mes suruošėm jam kuklias išleistuves. Jį dar kartą mačiau Lietuvos Aero klubo steigiamajame susirinkime. Jis buvo vienas iš pagrindinių šios organizacijos steigėjų. Po kelių dienų Kauno geležinkelio stotyje Steponą Darių išlydėjom į Paryžių.

S. Dariui išvykus į JAV, po gero pusmečio atėjo jo laiškas, kuriame prašė mano tarpininkavimo paleisti jį iš kariuomenės į atsargą. Po to dar gavau tris jo laiškus. Viename ilgame laiške aprašė savo buvusius nemalonumus 1-ojoje naikintuvų eskadrileje. Skun-

4-ta eskadrilė 1926 m. Prie lektuvo stovi (iš kairės) karo lakūnai: Liutkus, Tiškus, Pyragius, Peseckas — eskadrilės vadas, Darius, Jablonskis, Bartuška, Damijonaitis.

desi dėl Lietuvos kariuomenės ir aviacijos vadovėbės, kuri jį skaudžiai ir neteisingai persekiojo, baudė areštais, grasino pašalinimais iš kariuomenės. Visuose laiškuose S. Darius man rašė, kad, sutvarkęs savo reikalus Čikagoje, tuoj grįš berniukai.

Turiu prisipažinti, kad mums visiems jo skrydis per Atlantą buvo toks netikėtas ir staigus kaip žaibas. Bet jis mums laiškuose rašė, jau vos tik atvykęs atostogų į Čikagą, kad būtų gražu ir lietuviui tėvynės laibui rizikuoti skristi per Atlantą.

Taip pat žinojom, kad jis ruošėsi skristi, pirkto seną lektuvą, sutiko bendramintį amerikietį lakūną Girėną. Ir mes jautėmės kalti, kad nepaėjome senam mūsų kolegai, vienišam oro vilkui, kuris taip tėvynę Lietuvą mylėjo, neparemėme jo žygio nei moraliai, nei materialiai. O galėjome! Bet Amerika buvo taip toli, o mes — kasdieninius menkuos reikaluos paskendę, tokie nerangūs. O gal ir nesuprotom Darius užmojo, skrydžio prasmės, nes jis visuomet buvo visa galva aukštesnis už mus visus. Dabar jis kažkur virš Atlanto, o gal jau virš Europos pakrantių, bet

mes nežinom, negalim susisiekti, išgirsti jo balso. O tokio paprasto prietaiso kaip radijas reikėjo lektuve. Taip palengvintų lakūnams skridimą, bet jiems keletą lėšų jį įsigyti...

Tos dienos vakarop dar niekada nemačiau tiek daug žmonių: automobiliais, autobusais, vežimais, dviračiais ir pėsčiomis bėgte bėgo į aerodromą laukti atskrendančių lakūnų. Atrodė, kad susirinko visas Kaunas, visa Lietuva. O tą vakarą vakaruose dar kabėjo sunkūs juodi debesys, piktai blykčiojo žaibai. Dar tik prieš keletą valandų per Lietuvą persirito nuo Baltijos jūros didelė audra. Buvo tamsu, sutiko liepos vakaras, bet minų minios su neapsakomu džiaugsmu laukė aerodrome „Lituanicos“. Vėlai vakare mus pasiekė gandas, kad „Lituanica“, nugalėjusi Atlantą, jau netoli, kažkur prie Lietuvos slenkščio. Į vakaro tamsumą pakilo naikintuvų Pyragius ir kaukdamas sirena pradėjo skraidyti virš Kauno miesto stogų, skelbdamas žinią, kad „Lituanica“ nugalėjo Atlantą ir yra netoli Lietuvos. Minų minios — ūkininkai, darbininkai, tarnautojai, šauliai, valdininkai, skautai, moksleiviai, kariai — visa Lietuva džiugavo ir dainavo: „Atskrenda sakalelis per žalią girėlę...“ Bet vakaruose vis kabėjo sunkūs juodi debesys ir piktai blykčiojo žaibai. Taip visą naktį tūkstančiai žmonių kantriai laukė atskrendančių lakūnų Kauno aerodrome. Kiekvienas neiškęs garsas juodojo padangėje sukeldavo minioje džiaugsmo šauksmus: „Jau atskrenda! Jau atskrenda!“ Ir mes, karo lakūnai, nenuleidome žvilgsnių nuo pietų-vakarų juodo horizonto, kur blykčiojo žaibai, iš kur turėjo pasirodyti padangėje „Lituanicos“ lektuvo silueta. Ir įtemptai klausėm, ar neišgirsim sidabrinio „Lituanicos“ balso toluoje. Iš pradžių vos girdim, bet artėjant kaskart stipresni, galingesni. Anksti rytą ELTA atstovas iš Berlyno pranešė Kaunui baisius gaudus, kad netoli Soldino, Vokietijoje, „Lituanica“ nukrito, sudužo, o abu lakūnai žuvo. Netrukus Vokietijos ir Anglijos žinių agentūros patvirtino, paskelbdamos pasauliui apie Darius ir Girėno tragišką zu-

vimą.

Sunku aprašyti liudėsį, kuris apgaubė kaip juodas šydas visus laukiančius aerodrome. Mačiau, saulei tekant, žmonės skirstėsi tylūs ir prislegti, kažką nepaprastai brangaus praradę. Jie skirstėsi iš aerodromo, išsinešdami didelį skausmą širdyse. Mačiau, verkė ne tik moterys, bet ir vyrai.

Nuo pat jų žuvimo dienos Lietuvoje ir užsienio spaudoje sklido gandai ir spejiojimai apie „Lituanicos“ nelaimės priežastį. Buvo daug rašoma, kalbama. Lietuviai nenorėjo tikėti, kad Darius ir Girėnas, sekmingai nugalėję Atlantą, prie pat tėvynės slenkščio dėl lektuvo avarijos turėjo žūti. Sklido gandai ir mitai, jog „Lituanicos“ skridimą sustabdė virš Soldino miško juodoji ranka. Buvo manoma, kad prieš mūsų lakūnus vokiečiai panaudojo mirties spindulius arba nušovė kulkosvaidžiu. Mat vokiečiai norėjo lakūnams atsikeršyti, kad jie, tarnaudami I pasauliniame kare JAV kariuomenėje, dalyvavo kautynėse prieš vokiečius. Arba vokiečiai keršijo lietuvių tautai už Klaipėdos krašto prijungimą prie Lietuvos valstybės.

Taip pat „Lituanicos“ pašovimo mitui sutvirtinti ir įrodyti buvo skleidžiami gandai, būtinai konfidencialiai, kad prof. dr. J. Žilinskas ir dr. V. Tercijonas, kurie tvarstė ir balzamavo lakūnų kūnus tuoj pat po pirmųjų iškilmingų laidotuvių, rado neabejotiną „smurto žymių“. Jie Darius laivono kojoje aptiko iš vienos pusės mažą skylutę, kokią palieka pralindusi kulka, o kitą pusęje buvo kulkos išlėkimui būdingas trikampis — odos praplėšimas. Kitas tautietis tvirtino, kad tuojau po to, kai tik „Lituanicos“ lektuvo liekanos buvo padėtos Vytauto Didžiojo muziejuje, jis slapta jas apžiūrėjęs suprato, kad buvo peršautas kuro bakas. Arba esą „Lituanicos“ nelaimės priežastis nustatyti komisijos pirmininkas konstruktorius A. Gustaitis apžiūrėjęs lektuvo liekanas Kaune, rado kulkosvaidžio kulku ženklus, ir prašė niekam apie tai nepasakoti...

Taip per visą mano gyvenimą Kaune vis iškilavo „Lituanicos“ pašovimo klau-

mas, įvairios versijos. Net ir mūsų emigrantų spaudoje pasirodė sensacingi pranešimai, kad toks ir toks tautietis atidengs Soldino miško paslaptį. Deja, šiandien žinoma, kad vokiečiai jokių mirties spindulių neturėjo, nes būtų juos panaudoję II-ame pasauliniame kare. O anais laikais tamsią naktį su kulkosvaidžiu pataikyti į skrendantį lektuvą, tai kaip akiai vištai grūdą surasti.

Žuvus Dariui ir Girėnui, buvo sudarytos Kaune dvi komisijos: viena medikų, kuri smulkiai apžiūrėjo ir balzamavo lakūnų kūnus (joje dirbo profesorai K. Ozelis ir J. Žilinskas), kita — specialistų aviatorių, lektuvo nelaimės priežastims iširti. Kai dėl medicinos apžiūrėjimo duomenų, tai abu profesoriai buvo man gerai pažįstami ir ne kartą teko tuo klausimu su jais išsikalbėti. Abu profesoriai teigė, kad tvarstant ir balzamuojant lakūnų kūnus, neradę jokių smurto žymių.

Ivykus „Lituanicos“ nelaimėi, kitą dieną į Soldino mišką atvyko iš Lietuvos aviacijos kapitonas V. Morkus tirti avarijos priežastį. Nelaimės vietoje jis rado lektuvą dėl nežmoniškų kritimo jėgos medžių sudraskytą į šipulius. Jo variklis buvo visai atplėstas nuo liemens. Metalinis proleptis sulenkintas, susukinietas. Lektuvo oranžinė drobe, suplešyta kšneliais, kabano tarp medžių šakų. „Lituanica“ nekrito iš aukštai ar smigo į mišką, bet, skrisdama labai žemai dideliu greičiu, užkabino medžių viršūnes. Pradžią ji lauzė tik smulkesnes medžių šakeles. O likusius 50 metrų — jau patias medžių viršūnes, pagaliau, nukirtus šesis storus medžius, subyrėjo į šipulius pasiekus žemę. Beveik sveiki likę tik visi keturi kuro bakai. Viename sparne bake dar buvo apie 50 litrų benzino...

Morkus, sugrįžęs į Kauną, mums pasakojo, kad galbūt viena iš nelaimės priežastžių — aukščio rodyklė. Darius ir Girėnas, pakilę iš Niujorko, aukščio rodyklę nustatė pagal jūros lygį ant nulio. Skrendant per vandenyną, ji teisingai rodė aukštį, bet Soldino apylinkėse yra 400 metrų virš jūros lygio, tai nekoreguojama rodyklė tokį aukštį ir rodė, nors aukštis tarp jų lektuvo ir žemės buvo visai kitoks. Lakūnai turbūt nežinodami skrido labai žemai, arti žemės.

Nelaimės vietoje oras buvo blogas: lijo, žemi debesys, vietomis rūkas ir labai tamsu. Lakūnai skrido, vadovaudamiesi vien kompasu. Galbūt jie ir norėjo priartėti prie žemės, atrasti orientyrus, kurie yra matomi naktį — geležinkelius, kelius, upes, miestų žiburius, pagal kuriuos galėtų žemėlapyje tiksliai nustatyti, kur jie yra. O skristi žemai nakties metu virš nepažįstamų vietovių ir dar blogu oru — labai pavojinga. Taip ir mūsų lakūnai, kai jų aukščio rodyklė rodė 400 metrų aukštį, žemėdami nedideliu kampe, dideliu greičiu užkabino medžių viršūnes. O gal jų variklui suslūbavus, ieškojo vietos nusileisti?..

(Nukelta į 2 psl.)

Karo lakūnas Steponas Darius.

Sesuo apie brolių

(Atkelta iš 1 psl.)

Gimiau, kaip ir mano broliai Boleslovas ir Steponas, sesuo Aurelija, Lietuvoje, Žemaitijoje, Rubiškėse, dabar Dariaus kaimas. Esu trejais metais jaunesnė už Steponą. Tėvas turėjo tris valakus dirbamosios žemės ir didelį sodą. Dirbo nuo ankstauro ryto iki vėlaus vakaro. Todėl galbūt ir mirė jaunas — nuo sunkaus darbo. Motina, likusi su mažais vaikais, sunkiai vertėsi viena. Gyvenimui palengvinti ištekėjo už Kazio Degučio. Patevis buvo geras žmogus, bet jam nesisekė ūkininkauti. Jį vis ta Amerika traukė. Ir išvažiavo su vyriausiuoju broliu Boleslovu Amerikon laimės ieškoti. Po kiek laiko persikvietė ir mus: motiną, brolių Steponą, seserį Aureliją ir mane. Buvau tik septynerių metų... Po įvairių bandymų ir nepasisekimų Newarko ir Elizabeth miestuose 1909 metais pastoviai įsikūrėme Čikagoje. Bet ir čia, Amerikoje, patevis neatrado laimės — nemėgo dirbti. Šeimą išlaikė motina, o vėliau vyriausiasis brolis Boleslovas, kuris atidarė mažą valgyklą Bridgeporte. Aš pradėjau lankyti mokyklą, o laisvalaikiais padėjau broliui Boleslovui. Tuo laiku vadinausi Konstancija. Tai mano tikras vardas. Deja, mokykloje amerikiečių vaikai ir mokytojai, nežinodami Konstancijos vardo, mane pravadinę Katrina. Taip ir likau net iki šios dienos Katrina, trumpiau Katrė.

Mažas Stepukas labai norėjo mokytis. Buvo geras, gabus mokinys. Vidurinę mokyklą baigė per trejus metus. Taip pat uolus buvo sportininkas, mėgo beisbolą ir boksą. Baigęs vidurinę mokyklą, tą patią dieną, po diplomo įteikimo iškilmių, savanoriu įstojo į kariuomenę. Mamytė labai pyko, kad nepasitaręs padarė šį žingsnį... Verke. Juk tuo metu vyko pirmasis pasaulinis karas, amerikiečiai kovėsi prieš vokiečius Europoje. Ir išvažiavo Steponas į frontą prieš kaizerį. Dalyvavo kautynėse Prancūzijoje. Buvo apnuodytas dujomis ir sužeistas... Po karo, grįžęs iš kariuomenės, Steponas pradėjo kalbėti apie Lietuvą. Vis Lietuvą... Kaip patevį anksčiau kazkas traukė

Amerikon, Steponą — Lietuvos. Taipgi, atsimenu, jis nepaprastai susidomėjo aviacija. Skaitė aviacines knygas, ejo į aerodromą, kur prastovėdavo valandas, užvertęs galvą aukštyn... Taip Steponas su grupe lietuvių išvažiavo į Lietuvą. Išvažiavęs rašė laiškuose, kad Lietuva jam patiko, nors matė daug blogybių, kraštas buvo žiauriai nuterėtas karo. Beje, stebėjosi, kad tie, kurie užėmė aukštesnes vietas, žemino savo brolius — ūkininkus, darbininkus. O kariuomenėje blogą įtaką turėjo daug caro laikų karininkų... Iš jų Steponas juokdavosi, bet piktas nebuvo, nors dėl jų patyrė nemalonumų.

Kai Steponas vėl grįžo Amerikon, apsigyveno pas mus Čikagoje, bet neilgam. Mat, nesijautė gerai. Persikraustė gyventi pas mamą: ji geriau jį prižiūrėjo. Jis vis sirguliudavo plaučiais, kurie buvo pažeisti nuodingųjų dujų pirmojo pasaulinio karo metu. Lankė universitetą, o naktimis dirbo vienos įmonės naktiniu prižiūrėtoju. Laisvalaikiu skraidė. Aš tuo metu turėjau restoraną 47-oje gatvėje, netoli Ashland gatvės. Dabar ten yra moterų grožio salonas. Biznis buvo neblogas. Daugiausia valgydavo apylinkės lietuviai. Čia atėdavo valgyti ir Stasys Girėnas. Jis buvo tylius, nekalbus. Mano restorane Steponas ir susipažino su Girėnu. Pradėjo abu dažnai susitikti prie vieno staliuko valgyti, apie kazką ilgai kalbėdavosi. Netrukus Steponas pradėjo dirbti Chicago dienraščio *Tribune* kompanijoje, išvežiodavo lektuvu laikraščius po Čikagos apylinkės miestelius. Tuo patiu lektuvu, nupirkęs jį iš bendrovės, vėliau jis ir skrido per Atlantą.

Vieną dieną parvažiuoja Stulpinas, mano vyras, ir sako: „Žinai ką, Steponas skris per Atlantą, į Lietuvą!“ Sakau: „Pabūdo!“ Maniau, kad juokus krečia. Steponas visuomet užsiėmęs su savo aviacija, jokių kitų draugų neturėjo, tik lakūnus. Mylėjo tik aviaciją ir Lietuvą. Mes jį labai gerbėme, nes buvo tokio būdo, kad niekadotis bartis nemokėjo. Sugyveno su visais. Su mama geriausiai. Kai buvo jaunesnis, su manim mėgo išsikabinti žodžiu arba lais-

„Tegu saulėleidžio gaisai džiaugsmu pražydusi Poetei žiba“

Danutės Mitkienės 100-sis gimtadienis

Natūralus žmogui noras ilgai gyventi ir sveikam būti. Dažnai, sulaukęs ilgo amžiaus, žmogus yra klausinėjamas, kaip jis gyveno, kad sulaukė brandžios sveikos senatvės. Vienas toks atsakymas buvo: reikia valgyti perpus mažiau, miegoti dukart ilgiau ir juoktis keturis kartus dažniau.

Poetė Danutė Mickutė Mitkienė gimė 1899 m. rugsejo 7 d., taigi jau peržengė ribą, kuri paprastai nustatoma linkejimuose — išgyventi šimtą metų! Ar mūsų solenizantė Poetė pildė aukščiausiai nurodytą patarimą, ją arčiau pažinuosieji labai suabejotų.

Rugpjūčio 29 d. Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos saleje buvo suruoštas iškilmingas poetės Danutės Mickutės-Mitkienės pagerbimas, sulaukus 100 metų amžiaus sukakties. Ji turbūt yra vyriausia amžiumi lietuvių poetė ne tik JAV, bet ir pačioje Lietuvoje. Ne nuostabu, kad šiame pagerbime — pokylyje dalyvavo labai daug žmonių, užpildydami erdvią salę. Daugelis atėjo iš pagarbos jai nusilenkti, kai kurie galbūt iš smalsumo, tikėdamiesi išgirsti ilgo gyvenimo paslaptį.

Pagerbimą suorganizavo Vyresniųjų lietuvių klubas, talki-

ninkaujant kitoms organizacijoms, kurioms sukaktuvinėje priklausė. Programą pradėjo ir jai vadovavo klubo pirm. Juozas Pažera. Jis trumpai supažindino su poetės biografija. Gimusi Padriežiškių kaimo pašonėje, (Jiezno valsč., Alytaus apskr.) Paverknių vienkienėje, iš trijų pusų apsuptom sraunios Vėrnės upės, vidutinių ūkininkų 9 vaikų šeimoje. Jaunystėje mokytojavo, vėliau dirbo pašto žinyboje. Antrasis pasaulinis karas išbėgė iš gimtosios žemės. Pasibaigus karui, apsigyveno JAV, Los Angeles mieste.

Po tokio pristatymo kalbėjo duklė Violeta Gedgaudienė, nusakydama, kad motinos gyvenime buvo keletas vertybių: Dievas, tikėjimas, tėvynė Lietuva, knygos ir gėlės. Ji sveikino motiną vaikų, vaikaitių ir provaikaitių, gyvenančių JAV, Kanadoje ir Lietuvoje, vardu.

Šia proga buvo gautas popiežiaus Jono Pauliaus II, solenizantei skirtas, palaiminimas, kurį perskaitė kun. Stanislovas Anušis. J. Pažera ir D. Ragauskienė solenizantei įteikė organizacijų atstovų ir pokylio dalyvių pasirašytą adresą (sveikinimą). Lietuvos gen. garbės konsulas Vytautas Čekanauskas, taręs sveikini-

D. Mitkienės sukaktuvinėje šventėje. Iš kairės: arch. Edmundas Arbas ir poetas Bernardas Brazdžionis.

kais apie savo paslaptis, nelaimės. Tik prašydavo kad mamai nepapasakotų. Kai jis buvo sužeistas kare, parašė man laišką iš ligoninės, prašė mamai nesakyti.

Stepono draugų Čikagoje jau nebėra. Prisimenu tokį lakūną Kiela, kuris turėjo savo nuosavą lektuvą, parasiutininką Bolį... Gaila, pritarinčių jį žygiui buvo nedaug. Pasiruošimas skridimui vyko labai sunkiai. Prastu laiku ruošėsi skristi: žmonės neturėjo pinigų, darbų nebuvo — depresija: Atsirado daug priešų, kurie buvo nusistatę prieš skridimą, nerėmė ir stengėsi pakenkti žodžiais bei raštu. Mūsų šeima irgi nebuvo labai entuziastingai nusiteikusi dėl skridimo per Atlantą — pavojingas dalykas. Bet visi nustebo: mama pritarė!

Lektuvui paruošti, skridimo išlaidoms padengti Steponas ir Stasys rengė aviacijos šventes. Aš, iš savo pusės, paruošdavau užkandžių staliukus, kur žiūrovai galėjo nusipirkti „sendvičių“ ir kt. Visos surinktos lėšos ejo skridimo reikalams. Buvau pažadėjusi skridimui užtikrinti 3,000 dolerių. Paskolinti nereikėjo. Šiaip taip „sukalė“ patys.

Aš vis galvojau, kad jis tik nuskrystų... O jis žadėjo nuskrysti ir atskristi atgal... Jis taip nerėjo nuskrysti... Tiek

daug vargo, tiek privargo. Vargšas... Tas miškas... Ten, turbūt, norėjo nusileisti į pievą, miško pakraštį. 1935 metais aš buvau su vyru nuvažiavusi. Prie paminklo padėjome vainiką. Mus priėmė. Ir pietus taisė, ir viską. Taip gražiai. Tik susisnekėti negalėjome. Jie vokiškai, mes — lietuviškai.

Dabar esu vienu viena. Lietuvoje Nijolė Darūtė — vienišėlė giminaitė. Daugiau artimųjų neturiu. Iš vyro pusės — daug. Iš mano — viena Nijolė Lietuvoje. Mama mirė 1934 metais, palaidojome Lietuvoje, Dariaus kaime, kur ir mamos tėvai išsisi. Boleslovas pasimirė 1946 metais, o sesuo Aurelija — 1950 metais. Mano vyras Stulpinas — 1968 metais.

Man malonu, kad visur labai branginamas Dariaus ir Girėno atminimas. Leidžiamos knygos, rašomi straipsniai, statomi paminklai, kuriams nuolat apsilanko Dariaus ir Girėno giminės... — užbaigė Stepono Dariaus sesuo Konstancija.

Pasikalbėjimas įvyko 1969 m. vasarą Dariaus giminaičio Antano Regio rezidencijoje Orland Park, Ill. Konstancija Stulpinienė mirė 1972 m. liepos 27 d. Floridoje, palaidota Čikagoje.

Poetės Danutės Mitkienės sukaktuvinėje šventėje. Iš kairės: V. Baltušienė, dr. Z. Brinkis, V. Gedgaudienė, A. Šekas, A. Nelsienė, M. Sodeika ir V. Vidugiris. Priekyje sėdi D. Mitkienė.

mo žodį, apjuosė sukaktuvinėnę tautinę juosta.

Toliau kalbėjo Bernardas Brazdžionis, Vytauto Didžiojo universiteto garbės daktaras, „Poeto žodis poetei“. Jis pradėjo Vytes Nemunėlio eilėraščių: „Šimtą metų aš gyvensiu, šimtą metų nepasensiu“. Atskleidamas praėitęs puslapis, palietė jos kūrybą prieš 80 metų, išskėle kūrybos charakteringus bruožus vėlesniu laikotarpiu. Suminėjo jos eilėraščių „Gražus gyvenimas“. Pagerbdamas laimingai praėjusią pro gyvenimo spalį, lapkritį ir einančią per gražų saulėtą gruodį, sakė, jog metų ratas nesustoja nė sekundės — po gruodžio juk vėl sausias, kovas, gegužė. Sveikino solenizantę, gyvenusią per tris šimtmečius: gimusią XIX amž. pabaigoje, pamačiusią gyvenimo grožį per visą XX amžių ir kopiančią į XXI amžių, tiksliau, zengiančią per trečiojo tūkstantmečio slenksčių. „Tegu saulėleidžio gaisai džiaugsmu pražydusi jai žiba“.

Rašančiųjų vardu sveikino rašytoja Alė Rūta: „Talentais, charakteriu ir šviesaus proto, palaikoma stipria valia esi išimtis. Išgyvenai šimtmetį ne tuščiai. Neparklupai varguose, mergaitė iš Dzukijos kaimo, nepasimetei, išbėkštai iš tėvynės. Nepasikendai kasdienybėje. Pradėjai klučiai Pirmos Žibutės slapyvardžiu eilėrašciais apie jaunystę, tėviškės grožį, artimo meilę — dalinai juos spaudai. Paskui dėjo į posmelius apie tremties vargus, tėvynės ilgį. Žadina Lietuvą siekti laisvės, rašei proginius eilėraščius. Poete, moki žodžiu teikti meilę, padrašinti, palinksminti. Vėlo-

kai išleistas *Džiaugsmas nepražydes*. Nustebau, kad jau apdovanojai antruoju eilėraščių rinkiniu. Pabėrei daug žaismingų eilučių. Buvai darbšti, kaip bitele. Žinau, kad ir stalčiuose dar daug eilėraščių. Padaryk stebuklą, šimtą metų nepasensiu“. Atskleidimas praėitęs puslapis, palietė jos kūrybą prieš 80 metų, išskėle kūrybos charakteringus bruožus vėlesniu laikotarpiu. Suminėjo jos eilėraščių „Gražus gyvenimas“. Pagerbdamas laimingai praėjusią pro gyvenimo spalį, lapkritį ir einančią per gražų saulėtą gruodį, sakė, jog metų ratas nesustoja nė sekundės — po gruodžio juk vėl sausias, kovas, gegužė. Sveikino solenizantę, gyvenusią per tris šimtmečius: gimusią XIX amž. pabaigoje, pamačiusią gyvenimo grožį per visą XX amžių ir kopiančią į XXI amžių, tiksliau, zengiančią per trečiojo tūkstantmečio slenksčių. „Tegu saulėleidžio gaisai džiaugsmu pražydusi jai žiba“.

LA Vyresniųjų lietuvių klubo pirm. Juozas Pažera.

Žodžiu sveikino organizacijų, kuriose sukaktuvinėje dalyvavo ar reikėsi, atstovai: LB Los Angeles apylinkės valdybos vardu Juozas Pupius, Ateitininkų sendraugė — Ignas Bandziulis, Lietuvos Dukterų draugijos — Regina Gasparonienė, J. Daumanto šauklių kuopos — Kazys Karuza, Dramos sambūrio — Ema Dovydaitienė, radijo valandėles Rolandas Ragauskas su Geno-

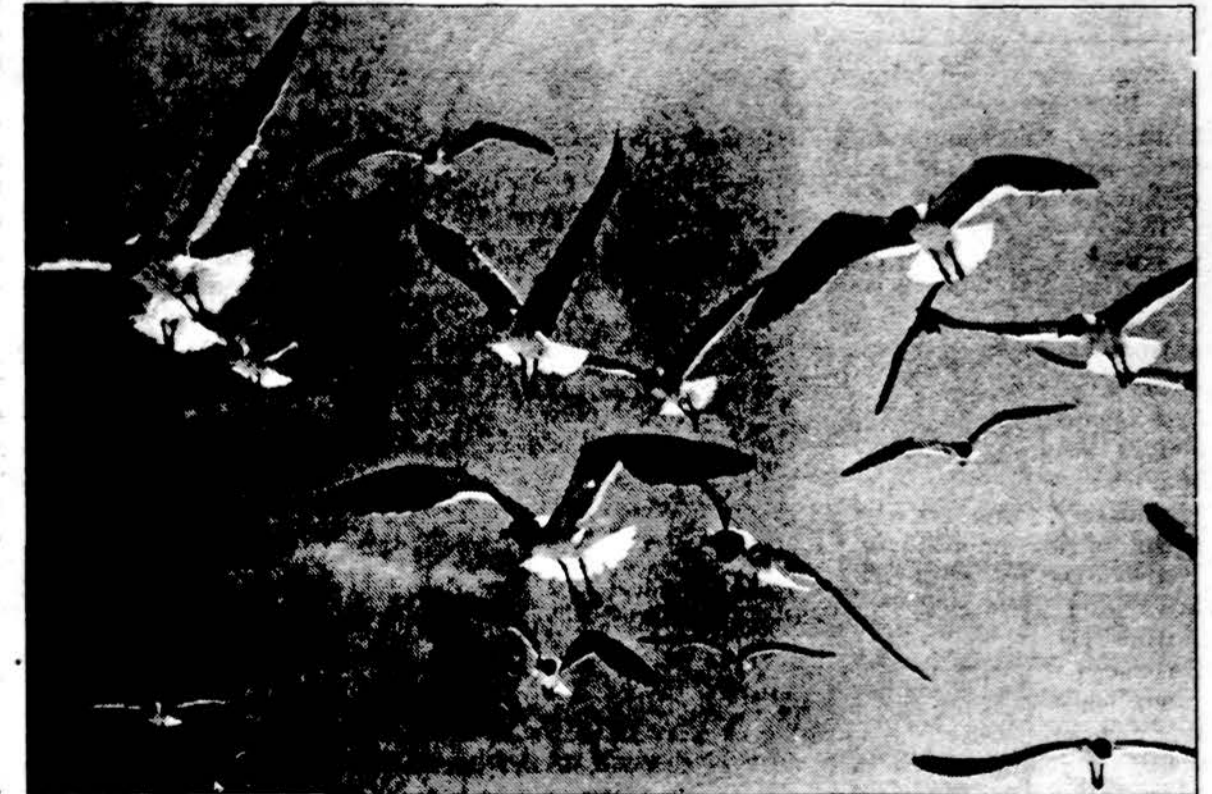
vaite Plukiene, įteikė ir gėlių. Koncertinę programą atliko mezzosoprana Janina Čekanauskienė ir muzikė Raimonda Apeikytė, kuri akompanavo solistei pianinu. Girdėjome „Ramunėlė“ (J. Gaizausko), „Motinos vėlavimą“ (M. Vaitkevičiaus), „Tėviškę“ (F. Strolios), „Dviejų širdžių vėlavimą“ (komp. G. Gudauskienės) ir „Mano meilė“ (B. Budriūno. Abiejų dainų žodžiai solenizantės D. Mitkienės). Pabaigai aktorė Ema Dovydaitienė paskaitė iš poetės D. Mitkienės naujausio eilėraščių rinkinio *Daugiau nenusidėsiu eilėraščius „Mano kraitis“* ir „Apie kojas“. Menininkams už puikų programos atlikimą pokylio dalyviai stipriai paplojo, o R. Ragauskas ir S. Sakienė įteikė gėlių.

Kun. St. Anužius sukalbėjus maldą, visi vaišinosi A. Uldukienės paruoštais pietų valgiais. Solenizantė pagerbiant, padainavo „Valio!“ Išgėrė šampano. Buvo ir didelis gimtadienio tortas ir didžiulė gėlių puokštė. Svečius akordeono muzika linksmino Č. Gestautas.

Dar sveikino žodžiu JAV Vakarų apygardos pirm. Angelė Nelsienė, Bronė Variakojienė (buvusi sukaktuvinėje Lietuvoje bendradarbe) ir Marija Lipienė. Gauta daug sveikinimų iš Lietuvos. Pasveikino gimtadienio progą JAV prezidentas Bill Clinton, rašytoja Petronėlė Orintaitė, kompozitorė Giedra Gudauskienė ir kiti.

Paskutinis žodis buvo šimtmetės solenizantės: ji, nesinaudodama jokiais užrašais, visiems padėjo.

Ignas Medziukas

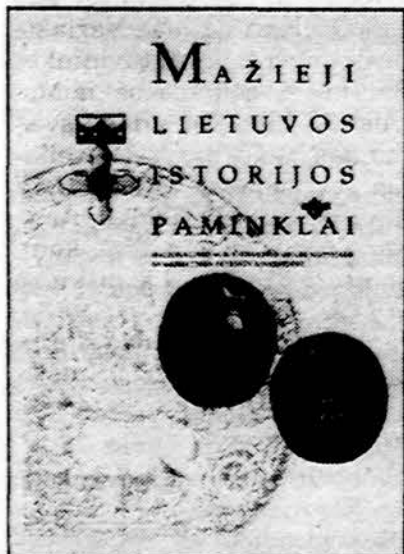
Ir žmonės, ir paukščiai vilioja tolimieji dangaus skliautai. Nuotr. Algirdo Grigaičio.

Leidiniai

Spaudos paminklas muziejaus vertybėms

Spaudos paminklu laikytinas kiekvienas geras, ypač gražiai išleistas, leidinys. Todėl suprantama, kad muziejinės vertybės, svarbius istorijos momentus, neeilinius kūrėjų pasireiškimus dera pažymėti paminklinio pobūdžio leidiniais. Nepaisant, kad elektroninės priemonės tampa spaudos konkurentėmis ar bent stumia ją į šoną, tebeal-suojame spaudos deguoniu. Todėl ir dabar skaitytąją džiugina bei jo aplinką praturtina ir rankas paimtas paminklinio pobūdžio leidinys.

Šių metų vasarą Lietuvoje pasirodžiusi, didelio formato, albuminio pobūdžio, 144 psl. knyga, *Mažieji Lietuvos istorijos paminklai* yra tikras paminklas Kaune M. K. Čiurlionio dailės muziejaus. Numizmatikos skyriaus turimas. Knyga apima muziejaus istoriją, lietuviškų pinigų rinkinį, medalius, Lietuvos Respublikos valstybinius žymenis ir rečiau mažosios fileristikos eksponatus — įskaitant ir senųjų Amerikos lietuvių organizacijų ženklelius. Nepaisant riboto puslapių skaičiaus, knyga sunkoka: savo svoriu ji primena rankoje laikomą kokią garbės ženklą (į kuriuos, įtariu, specialiai įmaišoma sunkesnio metalo, kad būtų įspūdingiau). Knyga yra ir istorinis dokumentas, ir šių dienų kultūrinio gyvenimo nuotrauka, bylojanti, kad turime su- telkę lobius, kuriais verta džiaugtis bei didžiulotis. Knyga prilygsta bet kokio krašto puikiausiems muziejų leidiniams. Turiniu ir apipavidaliniu ji byloja, kad mes — ne bėpavergtas kraštas ir ne bananų respublika. Džiunglių gyventojai paminklų nesistato, o su okupacija dingę pri-verstiniai mokesčiai sveti-miems stabams.

Knygos pasirodymas įrašytas 1998 m. vyriausybės Lietuvos Nepriklausomybės 80-čio paminėjimo programoje. Knygos autoriai ir sudarytojai — Muziejaus Numizmatikos skyriaus darbuotojai: Janina Abdulskytė, Stanislovas Sajauskas ir Rūta Verkeliene. Neišleidžiant iš akių leidinio meninio apipavidalinimo, būtina minėti dailininką Alvydą Ladygą, fotografą Arūną Balteną ir redaktorius Romutį Navardauską-Palaimą. Vertimų į anglų kalbą, rūpintis Miglė Banytė ir Dora Verkelytė. Leidinys susideda iš kiekvienam skyriui skirtų straipsnių bei iliustracijų. Straipsniai parašyti lengvai skaitoma kalba, dokumentuoti šaltiniais ir atskiras temas apimančia literatūra. Knygos gale yra anglų kalba paruoštos straipsnių

Vienas knygos autorių, Stasys Sajauskas.

santraukos. Malonu pastebėti, kad, nepaisant kelių keistokų išsireiškimų bei terminų, vertimas atliktas kompetingai.

Numizmatikos skyrius turi sukaupęs 174.000 eksponatų, tai, suprantama, jų tik maža dalelė knygoje panaudo-ta. St. Sajauskas, vienas autorių, tokiais žodžiais apibū-dino numizmatikos lobius knygos supažindinimo metu, įvykusio birželio 25 d. A. ir P. Galaunio namuose, Kaune:

„Nepaisant, kad Čiurlionio dailės muziejaus Numizmatikos skyrius — kukliai mažas, mes, visi trys skyriaus darbuotojai, šįkart nutarėm ne-būti kukliais ir parodyti šio skyriaus nepaprastus lituanistikos turis, apie kuriuos turbūt mažai kas žino. Mes nutarėm neslėpti ir visiems atvirai pasakyti, kad būtent pas mus yra:

Pirma — didžiausias pasaulyje lietuviškų monetų rinkinys, į kurį įeina ir Aleksandro Račkaus surinkta kolekcija, vieninteliai du pasaulyje žinomi Žygimanto Augusto portretiniai taleriai, vieninteliai auksiniai ir elektrono lydiniai iš Drageliškių lobio, žymiausi lietuviškų monetų Šančių, Drageliškių, Verkių, lobiai. Čia taip pat yra 1940 m. už-darytos Lietuvos monetų ka-lyklos pavidalai — Lietuvos Respublikos monetų spaudai, bandomieji pavyzdžiai, gipsiniai modeliai.

Antra — didžiausias pasaulyje Lietuvos Respublikos ordi-nų, medalių rinkinys, kurio didžiuliam sudaro po 1940 m. Lietuvos okupacijos čia, mu-ziejaus specialiaje slaptame fonde, nuo lietuvių pasleptas Lietuvos Prezidentūros ordi-nų kanceliarijos unikalūs rinkinys. Tik čia yra Vytauto Di-džiojo ordino pirmo laipsnio ant auksio grandinės egzem-plioriai, Vyties Kryžiaus I-jo laipsnio (Už narsumą) ordina-i, Darbo žvaigždės ordino visas

komplektas ir kiti unikalūs garbės ženklai.

Trečia — Numizmatikos skyriuje saugojamas taip pat unikalūs Lietuvos Respubli-kos vertybinių popierių (pi-nigų, vekselių, čekių) paskolos laktštų ir jų pavyzdžių rinkinys.

Ketvirta — jeigu dar pa-minėti skulpt. Petro Rimšos personalinį rinkinį, Aleksan-dro Račkaus surinktą JAV lie-tuvių fileristikos rinkinį, tai susidarysime apytikrą vaizdą apie šio albumo turinį.

Noriu pasakyti, kad me-džiagą albumo tekstui teko rinkti ne tik iš literatūros, įsakymų kariuomenei ar pre-zidento dekretuose. Okupaci-jos sąlygomis tam tikra dalis informacijos iš principo ne-galėjo būti paskelbta. Tarkim, informacija apie Lietuvos par-tizanų apdovanojimus. Ją teko rinkti bendraujant su žmo-nėmis. Ypatinai sunku buvo atkurti visą Vytio kryžiaus ordi-no istoriją, kuri prasideda nepriklausomybės kovų me-tais (kurtu Kryžium „Už Tėvyne“, tęsiasi per pokario partizanų apdovanojimus, kai buvo teikiama tik pažymėjimai apie apdovanojimą — Juostele „Už narsumą“, „Už uolumą“, ar Laisvės Kovos kryžium. Šiandien, Lietuvai vėl atkovo-jus nepriklausomybę, šie ap-dovanojimai prilyginti atitin-kamo laipsnio Vytio kryžiaus ordinams.

Leisdami šią, pirmąją toki-o pobūdžio knygą, mes siekėme padaryti ją ne tik patrauklia skaitytoji akiai, bet ir įdomia-ju protui. Nuostabu, kad leidžiant ją mums mielai padėjo visi, į kuriuos mes kreipėmės. Todel aš norėčiau nuosirdžiai padėkoti visiems, kurie pasidalino su „numis-šimos relikvijomis, suteikė vertingos autentiškos informacijos apie savo artimųjų nežinomus biografijos faktus ir dažnai tragišką likimą“.

Pats pirmasis Kauno mu-ziejus pradėtas organizuoti prieš šimtmetį, kai Kauno tvirtovės artillerijos pulkininkas miestui padovanojo apie tūkstantį Kauno apylinkėje surastų pa-entologinių radinių. Nepri-klusomo gyvenimo pradžioje muziejus kūrėmui daug reikšmės turėjo išlikę M. K. Čiurlionio paveiksliai, 1921 m. Seimo priimtas Čiurlionio ga-lerijos įstatymas, 1936 pasta-tyti dabartiniai Vytauto Di-džiojo Kultūros rūmai ir dau-gelis darbuotojų, eksponatus dovanavusių asmenų bei orga-nizacijų, įstaigų. Kas šian-dien sukaupta muziejaus fon-duose, tai tokių vadovavusių asmenybių dėka, kaip Eduar-das Volteris, Paulius Galaune, Povilas Karazija ir daug kitų.

Kitas skyrius — Lietuvos Respublikos Valstybiniai žy-menis — Vytauto Didžiojo, Vytio Kryžiaus, Gedimino ir kiti ordina-i, medaliai. Atskirai aprašyta Vytio Kryžiaus ordi-no istorija, kuri baigiasi ke-liais 1944-1953 m. partizan-ių kovų pažymėjimais, LLKS Tarybos prezidento A. Vana-go (Ramanausko) 1950-XII-31 d. pasirašytu nutarimo aktu Nr. 5 Mykoliaičiui (J. Lukšai), Rimvydui (J. Kriščiūniui) ir Audroniui-Mažyčiui (K. Pyp-liui). Įdėtas ir prezidento Valdo Adamkaus 1998 suteik-to Vytio Kryžiaus aktas Adol-fui Ramanauskui-Vanagui. Nuotraukose yra Vytio Kry-ziaus laipsnio ordino pavyz-dys, kurį prezidentas Adam-kaus birželio 15 d. perlaidojimo iškilimėse atnešė į Vytauto bažnyčią Kaune sugrįžusiam a. a. Stasiui Lozoraičiui.

Muziejaus Numizmatikos skyrius nuolatines ekspozici-jos neturi, tačiau rengia paro-das, eina į visuomenę tokiu būdu. Paskutinė knygoje pa-minėta paroda vyko 1998 m., pavadinta „Jaunimas atgim-stančiai Lietuvai“.

Amerikos lietuviui bus įdo-mu, kad jau minėtas Ameri-kos lietuvis A. Račkus savo per 1,700 vienetų kolekciją 1935 m. už simbolinę kainą pardavė Lietuvos vyriausybei. Lietuviškosios numizmatikos A. Račkaus kolekcija prašo-ka Krokuvėje saugojamą lietu-viškosios numizmatikos rin-kinį, turintį 1,300 vienetų. So-vietinės okupacijos metu net viduramžių lietuviškos mon-etos, pažymėtos Vytio ar Gedimino stulpų ženklais, buvo laikomos „atvirai antitarybi-nėmis“. Tad dabar malonu išsizuoti į gerai nufotografuo-ta, kreidiniame popieriuje atmušta, lazdelinė kapą. Kęstuto laikų denarą, Vytauto dvidenarį, Stepono Batoro laikų ar 1830 m. sukilimo mo-netas, kurios atveda iki pat šių laikų proginių žymenų.

Medalius J. Abdulskytė va-dina metaliniais istorijos me-trasčiais. Straipsnyje kalbama apie medalių meną, atkreipus istorikų, muziejūnų, kolekcionierių dėmesį. Jie skiriami žymių visuomenininkų portre-tams, istorinių įvykių pažymėjimui, architektūriniam ar gamtos motyvams. Šiame straipsnyje, kaip ir kituose, daugybė istorinių įdomybių, faktų, kartais — mįslių. Štai, pavyzdys: A. Račkaus kolekci-joje yra auksinis, JAV armijos pėstininkų kapitoniui Fred T. W. Boswell teiktas, medalis „For Distinguished Service to Lithuania“ (už pasižy-mėjimą tarnyboje Lietuvoje). St. Sajauskas šį medalį prieš kelis metus pastebėjo, jo pa-skatinti kartu su ambasadoje Vašingtone besidarbuojančiu Lietuvos karo atašė mjr. V. Sarapinu apie kpt. Boswell duomenų ieškojime JAV Gy-nybos departamente. Kol kas dar mus savotiškai tebeka-muoja neišaiškintas reiškinys — kokių būdu šis Amerikos kapitonas nepriklausomybės kovų metu pasitarnavo Lietu-vai?

Kitas skyrius — Lietuvos Respublikos Valstybiniai žy-menis — Vytauto Didžiojo, Vytio Kryžiaus, Gedimino ir kiti ordina-i, medaliai. Atskirai aprašyta Vytio Kryžiaus ordi-no istorija, kuri baigiasi ke-liais 1944-1953 m. partizan-ių kovų pažymėjimais, LLKS Tarybos prezidento A. Vana-go (Ramanausko) 1950-XII-31 d. pasirašytu nutarimo aktu Nr. 5 Mykoliaičiui (J. Lukšai), Rimvydui (J. Kriščiūniui) ir Audroniui-Mažyčiui (K. Pyp-liui). Įdėtas ir prezidento Valdo Adamkaus 1998 suteik-to Vytio Kryžiaus aktas Adol-fui Ramanauskui-Vanagui. Nuotraukose yra Vytio Kry-ziaus laipsnio ordino pavyz-dys, kurį prezidentas Adam-kaus birželio 15 d. perlaidojimo iškilimėse atnešė į Vytauto bažnyčią Kaune sugrįžusiam a. a. Stasiui Lozoraičiui.

Straipsnį apie mažosios fileristikos eksponatus parašė R. Verkeliene. Fileristika — tai ženklai už konkrečius darbus, mokymo įstaigų bei įvairių klubų ženklai ir ženkleliai. Štai, niekada nematytas, dido-kas (34x67 mm) Lietuvos uni-versiteto baigimo ženklas. Tik knyga pavartę supratav, ką reiškia daug kartų matytas, Vašingtone Lietuvos ambasados fasade visą laiką kabojęs, kiek senoviškai atrodes tris-palvės skydas su Vytium: tai 1920-1940 m. vartotas Lietu-vos diplomato ženklelio padi-

Lietuviai veikejai 1936 m. pasirašė protesto raštą dėl Rytų Lietuvoje lenkų skriaudžiamų tautiečių ir to krašto okupacijos. Sėdi iš kairės: dr. J. Šliūpas, dr. M. J. Vinikas, F. J. Bagočius, F. Laukaitis; stovi: S. Mockus, J. K. Mažukna, E. Mikuziūtė, P. V. Birštonas, K. P. Gugis, S. E. Vitaitis, V. Uždavins. Iš knygos *Lietuvių tauta*.

Akademinis mokslinis leidinys

Tęsdama dr. Jono Basanavičiaus pradėtą darbą, Lietuvos Mokslų akademijos leidykla „Lietuvos mokslas“ leidžia tęstinį mokslinį leidinį *Lietuvių tauta*. Neseniai išėjo ket-virtoji šio akademinio leidinio knyga. Mokslų akademijoje buvo surengtos šios knygos sutikdavimas, vadovaujant leidinio sudarytojiui ir redaktoriui dr. Algimantui Liekiui, užsimezgė pokalbis apie lietuvių tautinį judėjimą JAV ir Lietuvoje. Mat šioje knygoje vyrauja moksliniai straipsniai apie lietuvių išlaikymą, šio judėjimo istoriją JAV Lietuvių Ben-druomenėje.

Spausdinama Texas uni-versiteto profesoriaus Gari Hartman studija apie dr. Joną Šliūpą ir tautiško išlaikymo judėjimą Amerikoje. G. Hartman yra išeivijos lietuvių tyrinėtojas, jis apgynęs filoso-fijos daktaro disertaciją iš lietuvių išeivijos bendruomenės gyvenimo ir veiklos. 1870-1922 m. knygoje *Lietuvių tau-ta* išspausdintoje jo studijoje nagrinėjama dr. J. Šliūpo veikla tarp JAV lietuvių išeivijos. Tai dalis dr. G. Hartman disertacinių tyrinėjimų darbų, skirtų Amerikos lietuviams.

Knygos sutikdavėse dalyva-ves ir kalbės straipsnio au-torius dr. G. Hartman pa-aiškino, kad šioje studijoje nušviečiama, minėtų metu dr. J. Šliūpo ir kitų žymių JAV lietuvių veikla, skatinant tuo-metinių lietuvių išeivijų tau-tinį judėjimą. Pasak dr. G.

dintas variantas. Pateko ir XXVII Knygos mėgėjų draugi-jos ženklelis: draugijos tikslas „kultivuoti dailiąją knygą ir ugdyti jos pamėgimą“.

Savo įvadinį žodį autoriai baigia viltimi, kad knyga „...kviečia pamąstyti apie as-mens ir valstybės santykį, apie kiekvieno mūsų paliktą pėdsaką tautos istorijoje“. Nėra abejonės, kad, šį leidinį ruošdami, visi leidinio darbuotojai čia išsakyta mintimi gyveno. Jiems visiems tikrai priklauso jų knygos 131 psl. patalpintas, prieš pusšimtį bei daugiau metų veikusios Kny-gos mėgėjų draugijos ženklelis. Kaip kad minėjau pradžioje — ši knyga yra spaudos paminklas.

Mažieji Lietuvos istorijos paminklai, autoriai ir sudary-tojai Janina Abdulskytė, Sta-nislovas Sajauskas, Rūta Verkeliene. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, V. Putvinskio 55, Kaunas. ISBN 9986-9245-2-9, spaus-tuvė bei kaina nepažymėta.

Antanas Dundžila

Hartman, tas judėjimas turėjo dvejopą tikslą: siekiamą iško-voti Lietuvos nepriklausomybę ir 1918 m. Vasario 16-osios Aktu paskelbtos Lietuvos valstybės diplomatinį pripažini-mą JAV. Šioje veikloje ypač pasireiškė, tuomet JAV gyve-nęs, dr. J. Šliūpas.

Knygoje taip pat spausdi-namas išsamus Alberto Rosi-no mokslinis straipsnis „Pranas Skardžius ir jo kalbotyri-nis palikimas“. Autorius išsa-miai nagrinėja šio, išeivijoje gyvenusio, žymaus kalbininko veiklą ir darbus lituanistikos bei baltistikos baruose. ug-dant bendrinę lietuvių kalbą. Nagrinėjami ne tik nepriklausomoje Lietuvoje, bet ir išeivijoje parašyti P. Skardžiaus darbai, kuriuose jis įtikinamai parodė, į kokias baises ideolo-gines ir politines pinkles buvo patekęs lietuvių kalbotyra ir istorija sovietinės okupacijos metais. P. Skardžiui išeivijoje teko savo mokslinė veikla grumtis ne tik su slavų kalbų neigiama įtaka, bet ir su anglybių antplūdžiu.

Knygos pristatyme dalyvavo iš JAV atvykęs įdomus, išpu-dingas mokslo vyras dr. Bern-ard M. Kovalesky, kilęs iš ankstyvųjų lietuvių išeivių. Pasak jo paties, jo tėvai į Pensilvaniją atvyko dar 20 a. pradžioje ir savo vaikams įdiegė lietuvių. Ir pats dr. Bernard M. Kovalesky, ir jo septyni vaikai dabar labai do-misi Lietuva, stebi viską, kas joje vyksta. Tiesiog nuosta-bu, kad, dirbdamas gydytoju įvairiose JAV ligoninėse, o da-bar New Jersey klinikoje, jis parengė idomią mokslinę stu-diją apie senųjų lietuviškų, pakele kryžių paslapčių aiš-kinimą, kurių pagrindas — ryšys su Senojo Testamento Pradžios knygos įvykiais bei panašaus pobūdžio žiniomis apie tuos laikus, kai Žemė dar „nesisuko“ aplink Saulę da-bartine savo orbita. Šis įdo-mus, intriguojantis dr. B. M. Kovalesky straipsnis spaus-dinamas *Lietuvių tautos* ket-virtoje knygoje.

Šioje knygoje yra ir kitų mokslinių straipsnių — apie pirmųjų žmonių apsigyvenimo

Lietuvos teritorijoje tyrimus, apie Lietuvos vardo kilmę, apie lietuvių Vilniuje 17-18 a., apie naujų laikų stilių ir eklektikos kryptis Lietuvos bažnyčių architektūroje.

Iš nepriklausomoje Lietu-voje 1921 m. leisto leidinio *Lietuvių tauta* persispausdina-mas dr. Jono Basanavičiaus straipsnis „Apie lietuvių tau-tystę ir jų giminytę su įvairiomis tautomis“.

Ši didelė, 295 puslapių, mokslinė knyga *Lietuvių tauta* nebutų išleista be finansinės paramos. Be kitų, šios knygos leidimą parėmė žymūs JAV lietuviai — prelatas prof. An-tanas Rubšys (New York), dr. Bernard M. Kovalesky (New Jersey), Aldona ir Juozas Ry-geliai (Putnam, CT).

Algimantas Antanas
Naujokaitis

Lituanus, mokslo ir meno žurnalas anglų kalba, tyrinėja Baltijos valstybių ir ypač Lie-tuvos gyvenimo bei kultūros klausimus. 1999 m. vasaros numeryje — aštuoniolika Marijos Stankus-Saulaitis eilė-raščių. Jūra Avizienis nagri-nėja rašytojos Birutės Baltru-šaitytės knygą „Po pietvaka-rių dangumi“, Michael Murray iš De Paul university pasakoja savo kaip Fulbright destytojo pastebėjimus apie Lietuvos žmones ir aukštąsias mokyk-las, Artūras Tereskinas ginkla-si į Maironio poeziją ir kt. Spausdinamos ir trumpos knygų apžvalgos. Žurnalo „Li-tuanus“ redaktorė — Violeta Kertelienė, administratorius — Arvydas Tamulis (4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629).

Kultūros barai daugiausia nagrinėja Lietuvos kultūros, mokslo, meno ir visuomenės problemas. 1999 m. 8/9 žurna-lo numeryje rašoma apie pa-saulinio garso smuikininką Gidon Kremer, suomių kompozitorę Kaijā Saariaho, o taip pat ir apie lietuvių kompozitorę Onutę Narbutaitę. Čia nagrinėjamas Jurgio Kunčino ro-manas „Tula“ ir Ricardo Gav-elio „Vilniaus pokeris“, rašytojo Igno Šeiniaus švediškoji kūryba. Fridrich Nietzsche filozofija, režisierius Eimuntas Nekrošius ir Jono Vaitkaus kūryba ir kt. Žurnalas spaus-dina ir dvi Amerikos lietu-vių — Kazio Almeno ir Juozo Rimvydo Vainio samprotavi-mus apie Amerikos ir Lietuvos universitetus bei Broniaus Vaskelio studiją „JAV lietuvių teatro pradžia (1889-1899)“. Šis įdomus žurnalas turi savo atstovę JAV — Mariją Paske-vičienę. Į ją kreipkitės šiuo ad-resu: 306 55th Pl, Downers Grove, IL 60516.

Antano Mončio muziejus Palangoje

„Aš pats būčiau laimingas, jei ekspozicija būtų įrengta Palangos parodų paviljone arba bent dviejuose jo fligeluose. Tai sudarytų vientisą meno kolekciją drauge su Palangos kūrybos namais.“ (Iš A. Mončio laiško, rašyto 1992 m. liepos 26 d. Kultūros ir švietimo ministrui D. Kuolui ir menotyrininkui V. Liutkui).

Pagaliau išsipildė Antano Mončio svajonė. Š. m. liepos 10 d. šalia Palangos parodų paviljono, dailininko kūrybai skirtame atskirame pastate, atverė duris lankytojams Antano Mončio namai — muziejus. 1993 m. dailininkui mirus Paryžiuje, į Lietuvą sugrįžo jo palaikai, kurie buvo palaidoti Grušlaukio kapinėse, už dviejų kilometrų nuo dailininko gimtojo Mončių kaimo, ir didelė dalis jo kūrybinio palikimo. A. Mončio sesers Birutės ir seserėčios Loretos Turauskaitės iniciatyva, Palangoje įsteigtas Antano Mončio kūrybinio palikimo išsaugojimo fondas, kurį įvairiais būdais rėmė visi, kam brangus šio dailininko atminimas.

Perzengus muziejaus slenktį, lankytoją pasitinka garbes lenta, kurioje įrašytos pavardės, aukojusių lėšas šiam tikslui. Per šešerius fondo gyvavimo metus keitėsi steigėjai, keitėsi fondo vadovai bei pirmininkai (monsinjoras K. Vasiliauskas, Z. Slicytė), bet išliko troškimas įamžinti dailininko atminimą, pristatant žiūrovui jo nepakartojamą, nepaprastai gyvybingą, darbščią, kupiną fantazijos ir išmonės meninę asmenybę. Pastatas, atnaujintas pagal architekto Petro Lapės, JAV išeivijos dailininko Prano Lapės brolio, projektą, sukuria jaukią ir kilnią modernišką erdvę, kurios švelnioje šviesoje atsiskleidžia kirviu tašytų skulptūrų dvasinė šiluma. Muziejaus ekspozicija jau iš pirmo žvilgsnio skatina mus kūrybiškam dialogui su dailininku. Čia nėra klasikinio muziejaus išpūdi, kur klasika tapę kūriniai pakylejami ant pėdestalų, tarsi paminklai, prie kurių net nedrąsu prisitarti. Čia dailininko V. Ozarinsko minimomis priemonėmis sukurta tokia ekspozicija, kur palaiptiui, betarpiškai atsiveria dvasiškai stiprus, zemiškai tvirtas ir nuosirdus menininko pasaulis.

Jau pagrindinėje centrinėje salėje, greta išpūdingų A. Mončio kūrinių, matome improvizuotą jo darbo stalą, ant

kurio stovi kelios nedidukės skulptūrėlės. Šalia jų, atrodo tik ką skaitytos ir laisvai nuimtos, dailininko mėgstamos knygos: Naujasis Testamentas, O. Milašauskas poezija ir du Metmenų numeriai: 38 (1979) ir 41 (1981). Čia pat autentiški skulptoriaus darbo įrankiai (kaltai, plaktukas), mažutis kavos puodelis, o po stalu — medinės klumpės. Ant sienų — jo kūrinių personalinių parodų plakatai, įvairių studijų baigimo diplomai, 12 dienoraščių lakštų. Kitoje salėje ant kėdės užmesti dailininko marškiniai, o po kėde — jo šliurės. Atrodo, kad visai neseniai čia jo paties būta. Šios taupiai atrinktos buities detalės labai daug pasako apie A. Mončio ipročius, interesus, dvasinį pasaulį ir padeda suvokti jo kūrybos credo.

Vaikščiodamas po ekspoziciją, supranti, kad tai reto talento dailininkas, subrendęs kaip menininkas Prancūzijoje ir tuo pačiu sugebėjęs išsaugoti savo asmenybės gelmes lietuviško tautiškumo pradą: paslaptį, maldingumą, liaudies meno dvasią, zemačio užsispyrimą ir aukštinę kantrybę. Antanas Mončys — iš tų Lietuvos išeivijos dailininkų, kurie buvo pripažinti užsienyje. Susipažinęs su architektūros pagrindais Lietuvoje (Vytauto Didžiojo universitete), 1950 m. baigęs liaudies meno skyrių L'École des Arts et Métiers Freiburge, 1951 m. pasimokęs pas O. Zadkįnį (Académie de la Grande Chaumière), jis palyginti anksti susilaukė pripažinimo. 1958 m. Monaco princas Renier globojo jo parodą Monte Carlo. 1961 m. amerikiečių kolekcionieriai buvo surengę jo kūrinių parodą Bostone. A. Mončio personalinės darbų parodos vyko Vokietijoje, Anglijoje, Australijoje, Belgijoje, Prancūzijoje, Italijoje, ir dvi Lietuvoje, Vilniuje (1988 ir 1991). Jo skulptūrų yra JAV pranciškonų vienuolyne Kennebunkport (Pranciškus Asyžietis), Prancūzijoje: Laono mieste Šv. Marselio

bažnyčioje (Šv. Juozapas, „Madona — kelionių globėja“ ir 12 stacijų), Sorbonos universitete (tame pastate, kur jis įkūrė skulptūros studiją ir turėjo dirbtuvę), St. Gilles uosto aikštelėje („Gaidys“), Soissono muziejuje („Žvejys“) ir Vokietijoje. Todėl A. Mončio kūrybinio palikimo grįžimas į Lietuvą yra labai brangintinas. Tai suprato ir Lietuvos vyriausybė, skirdama pastatą būsimam muziejui (fondo pirmininko pavaduotojos A. Zelenauskienės iniciatyva), o Kultūros ministerija nedelsdama pasirūpino dailininko kūrinių atvežimu. Bet Palangos miesto savivaldybė ilgai nesugebėjo tinkamai įvertinti gautos dovanos. Tik dabartinės kadencijos Palangos miesto taryba ir meras suprato, kokį lobį jie turi, ir prisidėjo prie muziejaus atidarymo.

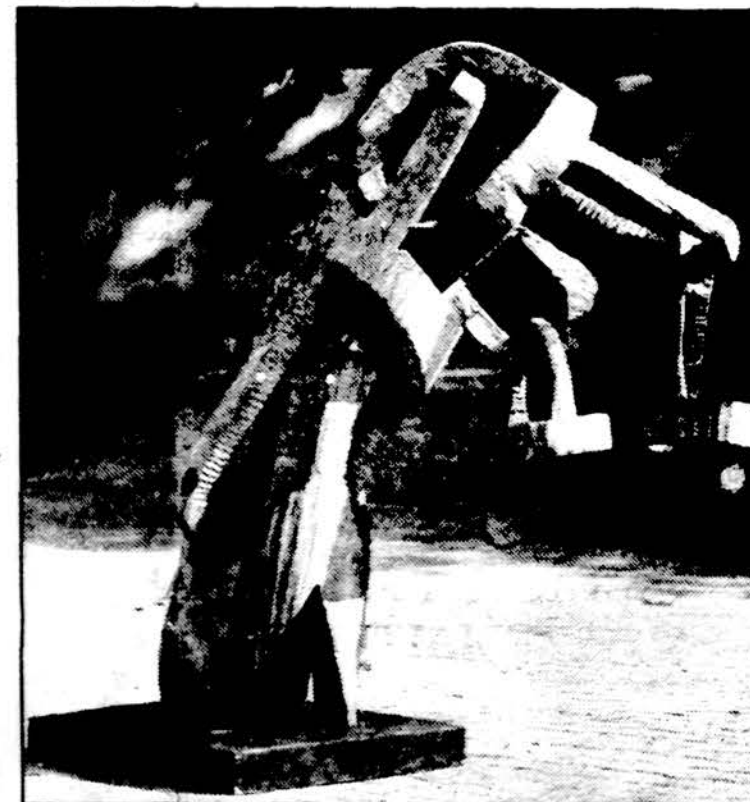
Muziejus turi 197 eksponatų. Šiuo metu žiūrovai gali pamatyti 166 (greta kūrinių — dokumentai, asmeniniai daiktai, darbo įrankiai). Kūrinių — ne vien skulptūros, bet ir tapyba, koliažai, kaukės, švilpiai, miniatūriniai piešiniai, knygų iliustracijos bei kita. Skulptūros žavi formų paprastumu ir tuo pačiu — elegantiška abstrakcija. Nors dailininkas išmėgino beveik visas įmanomas medžiagas: medį ir akmenį, metalą ir skardą, plastmasę ir šiferį, kaulą ir molį, ir visais atvejais buvo virtuozas, įvaldęs medžiagą, sugebėjęs išreikšti labai plačią pergyvenimų skalę, nuo pokšto iki skausmo. Tačiau jis buvo didžiausias virtuozas tuomet, kai tašė kirviu ir skaptavo skulptūras iš medžio, nes tarsi jautė medžio sielą. Skulptūroje galima išskirti kelias menines koncepcijas. Vienos jų atžinotės, dailininko vadinamos „retežiais“, kuriose atrasta nauja struktūrinė skulptūros logika ar atveriamos didžiulės žaismo bei improvizacijos galimybės. Tuos „retežius“ galima įvairiai sustatyti bei komponuoti ir kaskart surasti naujus vaizdinius variantus. Kitos — atskleidžia formų masės emocinę įtaigą, neretai gyvatingą, kur svarbiausia — formos augimas, gaivalo stichija, turinti ritmišką vidinę tvarką ir užsleptą prasmę. Juo labiau, kai jose archetipiškai turiai konkuruoja su tuštumų raiška.

Atskirą rušį sudaro smulkiosios plastikos kūrinių — 8 švilpiai. Jų archaiskos formos turi angas, kurių dėka jais galima švilpti.

Nepaprastai išradingos A. Mončio kaukės. Nors pats dailininkas yra prisipažinęs, kad studijavo Afrikos kaukes, tačiau, mūsų nuomone, jam didesnės įtakos turėjo pasąmonėje išlikę vaikystės išpūdi. Jo gimtinės vietose Užgavėnių su išpūdingais kaukių karnavalais nesugebėjo uždrausti net sovietiniais metais. Čia suvaziuodavo dailininkai iš Vilniaus ir kitų miestų pasižūrėti išpūdingo regiono. A. Mončio kaukių išraiška labiau simbolinė ir žaisminga, kaip lietuvių Užgavėnių apeigose, nei bauginanti ar emocionaliai agresyvi, kaip Afrikoje. Iš ten jis galėjo mokytis tik įvairiausių medžiagų derinimo būdų, nes plačiai naudoja ne vien tradicines medžiagas (lino ir kanapių pluoštą, audinį ir siūlus), bet ir dabartinės gamybos atliekas bei įvairiausių šlamštą (platmasės, popieriaus, metalo ir jo gaminių — siurblių, vamzdžių ar akinių rėmelių lūzenas, įvairiausias vielas, blizgancias medžiagas). Jų pagalba išradingai kuria fantas-

A. Mončys, „Paukštė“. 1974.

A. Mončys, Vandens nešėja. 1977.

Trijų dailininkų proveržiai

Gal tas žodis „proveržis“ neretai gyvatingą, kur svarbiausia — formos augimas, gaivalo stichija, turinti ritmišką vidinę tvarką ir užsleptą prasmę. Juo labiau, kai jose archetipiškai turiai konkuruoja su tuštumų raiška.

Atskirą rušį sudaro smulkiosios plastikos kūrinių — 8 švilpiai. Jų archaiskos formos turi angas, kurių dėka jais galima švilpti.

Nepaprastai išradingos A. Mončio kaukės. Nors pats dailininkas yra prisipažinęs, kad studijavo Afrikos kaukes, tačiau, mūsų nuomone, jam didesnės įtakos turėjo pasąmonėje išlikę vaikystės išpūdi. Jo gimtinės vietose Užgavėnių su išpūdingais kaukių karnavalais nesugebėjo uždrausti net sovietiniais metais. Čia suvaziuodavo dailininkai iš Vilniaus ir kitų miestų pasižūrėti išpūdingo regiono. A. Mončio kaukių išraiška labiau simbolinė ir žaisminga, kaip lietuvių Užgavėnių apeigose, nei bauginanti ar emocionaliai agresyvi, kaip Afrikoje. Iš ten jis galėjo mokytis tik įvairiausių medžiagų derinimo būdų, nes plačiai naudoja ne vien tradicines medžiagas (lino ir kanapių pluoštą, audinį ir siūlus), bet ir dabartinės gamybos atliekas bei įvairiausių šlamštą (platmasės, popieriaus, metalo ir jo gaminių — siurblių, vamzdžių ar akinių rėmelių lūzenas, įvairiausias vielas, blizgancias medžiagas). Jų pagalba išradingai kuria fantas-

tiškų, ne šio pasaulio būtybių — tarsi kosminių dvasių, vaizdus.

Ši ekspozicija — tai dalis fondo sumanyto projekto. Ji įkurta pastato antrajame aukšte. O pirmajame, dar neįrengtame — svajojama organizuoti šiuolaikinės dailės parodas. Be to, numatomos skulptūrų, ekspozicijos ir lauke, po atviru dangumi. Norėjęs turėti ir dvi nuolatos veikiančias dailininkų studijas, kurias galėtų atvykti dirbti išeivijos lietuviai iš viso pasaulio. Bet kol kas tai tik graži ateities vizija, nes pastatą reikia toliau tvarkyti,

nebūtų jokių neaiškumų.

Ona ir Mykolas Paškevičiai dabar gyvena Kalifornijoje, Anaheim Hills mieste. Abu, lydimi dukros Birutės, išskrido į parodos atidarymą. Po to kelias savaites viesės Lietuvoje. Žada aplankyti Druskininkus, Palangą ir kitas jodomės vietoves.

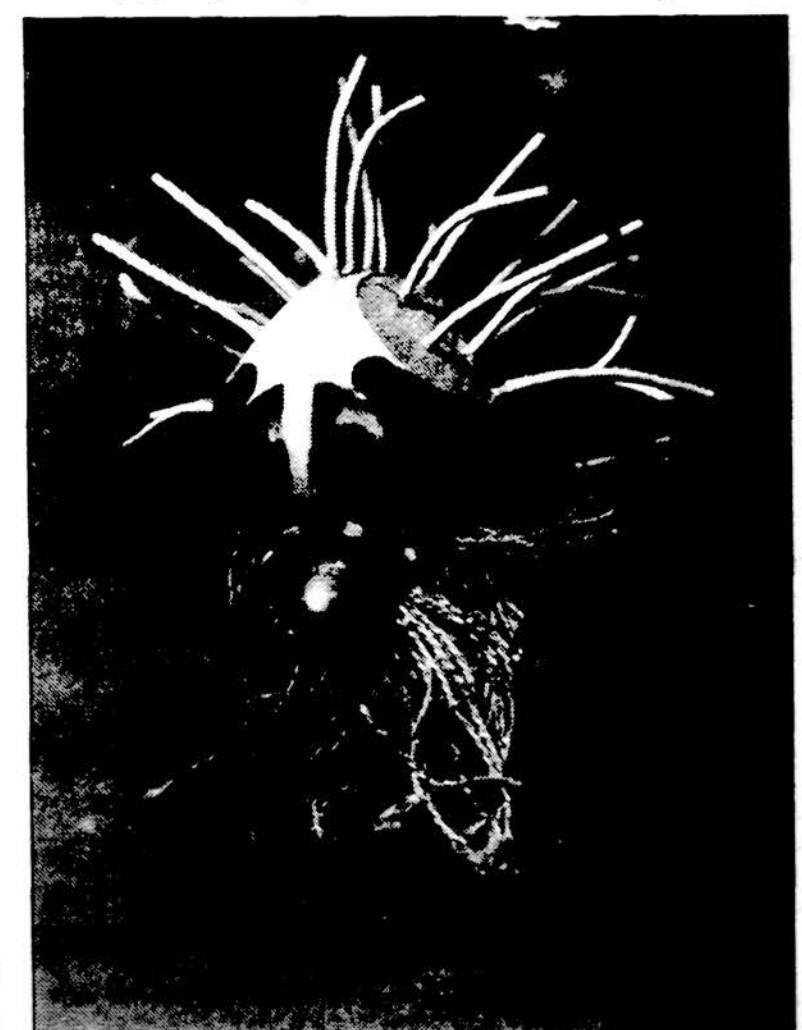
Dailininkė Yone Young-Kvietytė, gyvenanti Calgary, Kanadoje, gali būti ypatingo veržlumo pavyzdys, bemaž jos sėkmingas ir žvaigždėtų kelias, visad žavisi didiniais kalnais ir žvaigždėtų dangumi. Šis jos dvasinis bendravimas su žvaigždėmis ir iš to srūvanti mįslinga erdvių filosofija neseniai buvo įknyta jos dingoje „Kojotų“ paveikslų serijoje. Publikos prietarimas didžiulis. Paveikslai

o fondui truksta lėšų, kurių sunku surasti dabartiniams steigėjams. Jeigu kokiam žemaičiui ar lietuvių išeivijos meno rėmėjui kiltų noras paremti finansiškai ar kaip nors kitaip A. Mončio namus-muziejų, tai pranešame ir koordinuotai šiuolaikinės dailės parodas. Be to, numatomos skulptūrų, ekspozicijos ir lauke, po atviru dangumi. Norėjęs turėti ir dvi nuolatos veikiančias dailininkų studijas, kurias galėtų atvykti dirbti išeivijos lietuviai iš viso pasaulio. Bet kol kas tai tik graži ateities vizija, nes pastatą reikia toliau tvarkyti,

Nijolė Tumėnienė

A. Mončys, „Švilpiai“. Apie 1985

A. Mončys, „Kaukė“. Apie 1986-1987.

išpirkti! Kanados valdžia, įsitikinusi Yone Young kūrybos reikšme kraštui, jos paveikslą „Stargazer“ įtraukė į leidžiamą pašto ženklų seriją, vadinamą „Flags of the Nations“. Išpausdinti pašto vokai ir ženklai su tuo „Stargazer“, kurio galvą puošia spalvotų žvaigždžių ir mėnulių puokštė. Įrašyta dailininkės pavardė ir Lithuania. Šiame draugo priede jau kelis kartus esu trumpai aprašęs iš Lietuvos atvykusios ir Pietų Kalifornijoje isikurusios Virgos Šiaučūnaitės individualias grafikos parodas. Bai-

gusi Vilniaus dailės institutą, dėstė meną Pedagogikos institute Šiauliuose. Ten sukaupė žinias panaudojo ir čia — dailininkų susivienijimo kursose. Tai įvertino Los Angeles apskrities valdyba ir į savo muziejaus fondus įtraukė eilę Šiaučūnaitės darbų. Nuo rugsejo 17 iki spalio 28 V. Šiaučūnaitės kūryba, drauge su keturiais dailininkais, bus eksponuojama L. A. County meno muziejuje, Andersono pastate nuo rugs. 17 iki Spalio 28. Atidarymas 6:30-8:30 vakare.

Pr. Vievydas

Yone Kvietytė, „Stargazer“. Paveikslas numatomas išleisti Kanados pašto ženklų.

LIETUVIAI DAILININKAI AMERIKOS MUZIEJUOSE IR GALERIJOSE

Art in America 1999-2000 metais žinynas pamini daug lietuvių dailininkų. Jie daugiausia pasirodė per Balzeko Lietuvių kultūros muziejų: Rimas Čiurlionis, Franz Domšait, Pranas Gailius, Algimantas Kezys, Audrius Plioplys, Vaclovas Ratas, Michael Sileikis, Mary Strasevičius, Elena Urbaitis, Adolfas Valėška, Adomas Varnas, Edward Walaitis. Kitose galerijose reiškiiasi John Baltrushunas,

Gemma Balukonis, James Butkus, Marjorie ir Mary Grigonis, Robert Kaupelis, Dan Matulionis, Joyce Neimanas, Jon Naujokas, Robert Noreika, Renata Palubinskas, Susan Rankaitis, Janet Rickus, Algis Šalpuskas, Robert Sestok, James Sidlauskas, Virgilio Sova, Nele Zirnite. Renata Palubinskienė yra tik prieš nedaug metų atvykusi Detroitą iš Kauno, o Nele Zirnite-Žukauskaitė gyvena Rygoje. Žinynas sumini Dick Higgins mirtį ir jo artimą ryšį su Jurgiu Maciūnu, įsteigiant Fluxus judėjimą. Saulius Šimoliūnas